

Alicja Delecka-Bury

Akademia Sztuki w Szczecinie

E-MAIL: alicja.delecka-bury@akademiasztuki.eu ORCID: 0000-0002-4650-1842

Sprawozdanie z Międzykulturowej Konferencji Pedagogiki Sztuki „Edukacja przez sztukę dla pokoju” (Ustka 25–28.09.2023 r.)

W dniach 25–28 września 2023 roku w Ustce odbyła się interesująca i wartościowa konferencja naukowa „Edukacja przez sztukę dla pokoju” zorganizowana z inicjatywy prof. Dariusza Kubinowskiego – przewodniczącego Sekcji Pedagogiki Sztuki przy Komitecie Nauk Pedagogicznych PAN. Organizatorem wydarzenia był Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Pomorskiego w Słupsku, a współorganizatorami: Katedra Sztuki Muzycznej Uniwersytetu Pomorskiego w Słupsku, Oddział Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego w Słupsku, Sekcja Pedagogiki Sztuki oraz Sekcja Pedagogiki Kultury i Edukacji Międzykulturowej Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN. W skład komitetu organizacyjnego wchodził: prof. Dariusz Kubinowski – przewodniczący, dr Jarosław Chaciński, dr Urszula Lewartowicz – sekretarz naukowa i mgr Magdalena Reichardt – sekretarz organizacyjna. Patronat nad wydarzeniem sprawował Komitet Nauk Pedagogicznych PAN, a konferencja uzyskała dofinansowanie z budżetu państwa w ramach programu Ministerstwa Edukacji i Nauki „Doskonała Nauka”. W spotkaniu naukowym wzięli udział naukowcy i artyści z uczelni uniwersyteckich i artystycznych (muzycznych i sztuk pięknych), a także praktycy działający w obszarze sztuki – edukacji i arteterapii.

Warto wspomnieć, że Sekcja Pedagogiki Sztuki przy Komitecie Nauk Pedagogicznych PAN istnieje dopiero od 2021 roku. Po raz pierwszy w historii nauk pedagogicznych w Polsce akademicki i akademicy działający w obszarze naukowej refleksji pedagogicznej nad sztuką mogli wspólnie podjąć próbę ukonstytuowania pedagogiki sztuki jako odrębnej (sub)dyscypliny nauk pedagogicznych w ramach postulowanej od lat dziedziny nauk pedagogicznych. Ideą przewodniczącego Sekcji Pedagogiki Sztuki prof. Dariusza

Kubinowskiego było zintegrowanie środowiska, czyli badaczy zrzeszonych w sekcji oraz innych naukowców zajmujących się szeroko pojętą tematyką edukacji artystycznej i estetycznej.

Konferencja odbyła się z udziałem zagranicznych uczonych z Ukrainy, Litwy, Finlandii, Norwegii i Niemiec. Program naukowy konferencji, jak czytamy we wstępie prof. Dariusza Kubinowskiego – inicjatora konferencji, zakładał:

przywołanie, reinterpretacje, wzbogacenie, rozwinięcie podstaw teoretycznych oraz dociekań badawczych na temat edukacji przez sztukę dla pokoju, zgodnie z tradycją pedagogiczną w Polsce (S. Szuman, J. Korczak, B. Suchodolski, I. Wojnar) i na świecie (J. Dewey, H. Read, M. Montessori, E. Barba, E. Eisner), jak również wskazanie nowych, perspektywnych ustaleń teoretycznych, problemów badawczych i rozwiązań praktycznych (...) Temat ten zyskał na aktualności w nowym, dramatycznym kontekście działań wojennych na terenie Ukrainy, stąd specjalne zaproszenie zostało skierowane do uczonych ukraińskich zajmujących się tą problematyką, a także do uczonych z innych krajów podejmujących w swoich badaniach te kwestie.

W ramach poszczególnych dziesięciu sesji konferencyjnych, debat i prezentacji posterowych uwzględniono wszystkie zakresy i dziedziny sztuk oraz edukacji artystycznej, w tym muzyki, teatru, tańca, sztuk plastycznych i wizualnych, literatury i poezji, filmu, fotografii, sztuki cyfrowej, multimediiów, animacji i gier komputerowych, sztuk hybrydowych, kultury i edukacji wizualnej. Często przywoływano słowa nieżyjącej już prof. Ireny Wojnar (*nota bene* honorowej członkini i założycielki Sekcji Pedagogiki Sztuki przy Komitecie Nauk Pedagogicznych PAN), najlepiej wyrażające ideę tego międzykulturowego spotkania. Według badaczki wychowanie dla pokoju jest jednym z ponadczasowych zobowiązań i zadań pedagogiki:

W tej dramatycznej perspektywie nieustających konfliktów na całym globie – a może właśnie z tego powodu ulega systematycznej konkretyzacji problematyka wychowania dla pokoju (...). Kultura pokoju zatem może być akceptowana jako podstawowy wyznacznik etosu edukacji w nadchodzącym stuleciu (Wojnar, 2000, s. 10).

Konferencja rozpoczęła się 25 września 2023 roku uroczystym powitaniem uczestników przez dyrektorkę Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Pomorskiego w Słupsku – dr hab. Annę Babicką-Wirkus, prof. UP. Wykłady sesji I, skupione na muzyce i tańcu oraz ich znaczeniu dla jakości życia człowieka, wygłosili: Jürgen Oberschmidt, Prof. Dr. (University of Education in Heidelberg) – *Musical education in the context of peace education. Fields of action*

and objectives of music teaching in social responsibility; Egil Bakka, Professor Emeritus (Norwegian University of Science and Technology in Trondheim) – *Participatory communities: „We are dancing for us”*; Dalia Urbanaviciene, Ph.D., Associated Professor (Lithuanian Academy of Music and Theatre; Council for the Protection of Ethnic Culture) – *Ethno-cultural education in the general education system in Lithuania*; Petri Hoppu, Ph. D. (Oulu University of Applied Sciences) – *Towards joint pedagogy in folk dance and music*. Referaty okraszone praktycznymi przykładami działań tanecznych w ramach przeprowadzanych projektów badawczych podkreślały rolę tańca, ruchu i muzyki dla dobrostanu człowieka.

W drugim dniu konferencji odbyły się cztery sesje obrad (II–V). Sesja II poświęcona była teoretycznym zagadnieniom nowej, postulowanej (sub)dyscypliny jaką jest/może być pedagogika sztuki. Ważne wystąpienia przedstawiły uczone: prof. dr hab. Mirosława Zalewska-Pawlak (Uniwersytet Łódzki) – *Pedagogika sztuki – jaka tradycja, jaka perspektywa?*; prof. dr hab. Anna Jeremus-Lewandowska (Akademia Muzyczna im. I.J. Paderewskiego w Poznaniu) – *Edukacja muzyczna jako płaszczyzna wspólnego doświadczania człowieczeństwa*; dr hab. Agnieszka Piejka, prof. uczelni (Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie) – *Zagadnienie budowania kultury pokoju przez sztukę w myśli pedagogicznej Ireny Wojnar*; dr hab. Krystyna Błeszyńska, prof. uczelni (Pedagogium Wyższa Szkoła Nauk Społecznych w Warszawie) – *Sztuka jako czynnik kształtowania kultury pokoju*. Założenia pedagogiki sztuki przywołała prof. Mirosława Zalewska-Pawlak, przedstawiając tradycję kształcenia estetycznego już od XVII wieku (począwszy od Fryderyka Schillera), współczesne kategorie pedagogiczne wychowania estetycznego i funkcje sztuki oraz perspektywę rozwoju tej (sub)dyscypliny, mającej za cel edukację Homo Aestheticus.

Do udziału w sesji III zaproszono uczone z Ukrainy, które przedstawiły sytuację edukacji przez sztukę i do sztuki w swoim kraju objętym aktualnie wojną z Federacją Rosyjską. Obrady prowadzono w języku ukraińskim. Zaprezentowały się: Tetiana Kornisheva Leonidivna, Candidate of Study of Art, Associate Professor (Kherson State University) – *Functioning of distance learning in higher school in the conditions of martial law (on the example of Ukraine)*; Myroslava Novakovych, Habilitated Doktor, Professor (Lviv National Music Academy n.a. Mykola Lysenko) – *Music of War and Peace in conditions of war*; Olha Katrych, Ph.D., Professor (Lviv National Music Academy n.a. Mykola Lysenko) – *Modern challenges of music education and „education through music” in Ukrainians socio-cultural realities*; Tetiana Stratan-Artyshkova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Volodymyr Vynnychenko Central

Ukrainian State University in Kropyntytskyi) – *Creative dialogue in personality development of the future music teacher*; Liudmyla Pankiv, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Dragomanov Ukrainian State University in Kyiv) – *Artistic communication in the coordinates of art education: theory and practice*. Ukraińskie badaczki skupiły się na wyjaśnieniu aktualnej sytuacji na Ukrainie i przekazaniu dokładnych informacji o tym, jak funkcjonuje edukacja muzyczna w tych jakże trudnych warunkach wojennych oraz jaka jest rola sztuki w kompensowaniu braków, krzywd i traumy wojennej.

Sesja IV poświęcona była zagadnieniom arteterapii, wpływu i znaczenia sztuki dla dobrostanu człowieka, pomocy w odzyskiwaniu harmonii życiowej po traumach i budowania kultury pokoju. Swoje wykłady zaprezentowały: dr hab. Anita Stefańska, prof. uczelni (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) oraz dr Ewa Johnsson (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) – *Arteterapia i kultura – kilka uwag o dialogu*; dr hab. Klaudia Węc, prof. uczelni (Politechnika Krakowska) – *Arteterapeutyczny wymiar pracy z traumą wojenną*; dr hab. Małgorzata Cackowska, prof. uczelni (Uniwersytet Gdański) – *Od świata realnego do świata fikcji i z powrotem. Czytanie książki obrazkowej pt. „Wojna, która zmieniła Rondo”*; dr Alicja Lisiecka (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie) – *Antywojenny przekaz street artu*. Debatowano nad rolą sztuki jako środka kompensacji, narzędzia terapeutycznego, ale również sztuki jako środka wyrażenia oporu i niezgody na wojnę, narzędzia walki społecznej.

W sesji V przedstawiono i poddano analizie teksty kultury, proces artyfikacji i dyplomacji społecznej przez sztukę. Swoje praktyczne działania i ich analizę przedstawili: dr hab. Monika Adamska-Staroń, prof. uczelni (Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie) – *Spotkanie z wybranymi tekstami kultury popularnej. W stronę relacyjnego bycia w świecie*; prof. dr hab. Katarzyna Krasoń (Uniwersytet Śląski w Katowicach) oraz dr Magdalena Hyla (Uniwersytet Śląski w Katowicach) i prof. dr hab. Jolanta Jastrząb (Akademia Sztuk Pięknych w Katowicach) – *Sytuacja graniczna jako przestrzeń artyfikowania*; Falko Reichardt i Magdalena Anna Reichardt (Grenzland e.V) – *Verständnis durch Verständigung. Zrozumienie przez porozumienie. Dyplomacja społeczna przez sztukę*. Zaprezentowano interesujące działania praktyczne związane ze sztuką, z obecnością i wagą sztuki w określonych grupach społecznych, w tym na pograniczu polsko-niemieckim. Sesja zakończyła się interesującym warsztatem w zakresie dyplomacji społecznej przygotowanym przez Magdę Reichardt, uaktywniającym wszystkich obecnych.

Kolejny dzień obrad rozpoczęła sesja VI skoncentrowana na muzyce, dziełach muzycznych i edukacji artystycznej. Analizy dzieł artystów profesjonal-

nych i artystów amatorów dokonali: prof. dr hab. Elżbieta Frołowicz (Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku) – *Wątki pacyfistyczne w muzyce współczesnych kompozytorów gdańskich*; dr hab. Agnieszka Weiner, prof. uczelni (Akademia WSB w Dąbrowie Górniczej) – *„Pęknięte dzieciństwo” – młodzi artyści wobec czasu wojny*; dr Danuta Pietraszewska (Akademia Ignatianum w Krakowie) – *Polskie międzywojenne koncepcje edukacji muzycznej w kontekście budowania jedności społecznej – raport z badań*; dr hab. Jarosław Domagała (Szkoła Muzyczna I st. im. Stanisława Moniuszki w Gąbinie) – *Działalność światowych organizacji chopinowskich jako realizacja idei muzyki dla pokoju*; dr Alicja Delecka-Bury (Akademia Sztuki w Szczecinie) – *Muzyczna aktywność osób z niepełnosprawnością intelektualną – terapia czy edukacja?*. W sesji przedstawiono fragmenty dzieł muzycznych współczesnych kompozytorów polskich, wykonanie *Wonderful World* Luisa Armstronga przez osoby z niepełnosprawnością intelektualną oraz prace plastyczne uczniów liceów plastycznych powstałe od 2022 roku z potrzeby wyrażenia solidarności z walczącą o niepodległość Ukrainą. Dla słuchających była to praktyczna egzemplifikacja „dotknięcia” sztuki, której nie potrzeba słów, by wyrazić i uruchomić w odbiorcy odpowiednie emocje – w tym przypadku żal, smutek i protest przeciw konfliktom wojennym.

Sesja VII dotyczyła działań muzykoterapeutycznych i działania przez sztukę (muzyczną), które przedstawili: dr Tomasz Michalewski (Uniwersytet Opolski) – *Muzyka jako forma sztuki służąca w przezwyciężaniu współczesnych kryzysów społecznych i zdrowotnych*; dr Magdalena Sasin (Uniwersytet Łódzki) – *Audiosfera jako źródło poczucia podmiotowości, przynależności i tożsamości*; dr Gertruda Wiczorek (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie) – *Resocjalizacja przez sztukę w polskich zakładach karnych*; dr Magdalena Lubińska-Bogacka (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie) – *Arteterapia w metodach pracy z dziećmi i młodzieżą niedostosowaną społecznie*; dr Mirosława Kanar (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) – *Relacja i kreatywność podstawą rewolucji zmieniającą współczesną szkołę*. Prelegenci podkreślali rolę sztuki w przezwyciężaniu kryzysów społecznych i zdrowotnych, wskazywali muzykę jako sprawdzone narzędzie terapeutyczne wspomagające leczenie i kompensowanie rozmaitych psychicznych, fizycznych czy społecznych potrzeb człowieka.

Sesja VIII i IX poświęcone zostały sztuce wizualnej i literackiej. Wykłady na ten temat przedstawili: prof. dr hab. Wiesława Limont (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu) – *Patrzysz, ale czy widzisz? Edukacja przez sztukę, czyli edukacja i alfabetyzacja wizualna*; dr hab. Alicja Ungeheuer-Gołąb, prof. uczelni (Uniwersytet Rzeszowski) – *Utwory literatury dziecięcej jako reme-*

dium na desensybilizację współczesnego dziecka; dr hab. Janusz Pacuda (Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie) – *Współ-czuły dotyk fotografii*; dr hab. Małgorzata Orłowska, prof. uczelni (Akademia WSB w Dąbrowie Górniczej) oraz mgr Joanna Salska-McNeil (Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie) – *Inkluzywny potencjał sztuki współczesnej*; dr Kamila Kamińska (Uniwersytet Wrocławski) i mgr Joanna Wyrwa (Stowarzyszenie Edukacji Krytycznej) – *Sztuka zaangażowana i wizualne narracje w przestrzeni miasta jako narzędzie integracji społecznej i adaptacji środowisk wielokulturowych na przykładzie działalności Stowarzyszenia Edukacji Krytycznej*; dr Magdalena Janota-Bzowska (Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie) – *Postawa kalotropijna w obszarze tutoringów sztuk wizualnych*. W tych sesjach wykładowcy skupili się na sztuce wizualnej, przedstawiając jej wartość w kontekście edukacji, terapii i integracji społecznej w pracy z różnymi wiekowo grupami osób.

Ostatni dzień spotkania otworzyła sesja X dotycząca dzieł sztuki i ich analizy w kontekście edukacji dla pokoju. W sesji zaprezentowali badania i własne dzieła artystyczne: dr Jarosław Chaciński (Uniwersytet Pomorski w Słupsku) – *Idea pokoju w muzyce i koncepcjach muzyczno-pedagogicznych – pomiędzy wiarą w utopię a instrumentalizacją*; dr Urszula Lewartowicz (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie) – *Dyskurs wojny i pokoju w poezji – implikacje pedagogiczne*; dr Maria Aleksandrovich (Uniwersytet Pomorski w Słupsku) – *Możliwości rozwojowe programu „Plastelinografia dla Dużych i Małych”*. Na uwagę zasługuje twórczość poetycka dr Urszuli Lewartowicz, która swoje wystąpienie zakończyła prezentacją kilku swoich wierszy, inspirowanych wojną w Ukrainie.

Obradom towarzyszyła sesja posterowa, której autorkami były dr Kamila Kamińska (Uniwersytet Wrocławski) oraz mgr Joanna Wyrwa (Stowarzyszenie Edukacji Krytycznej) – *Mind Mapping i rysowanie jako narzędzie badawcze. Prezentacja metodologii i wyników badań dotyczących poczucia domu w nowym (i dotychczasowym) miejscu zamieszkania wśród osób dorosłych i młodzieży z doświadczeniem migracji: case study z Wrocławia*.

Podsumowania obrad wszystkich dziesięciu paneli tematycznych konferencji dokonał inicjator oraz przewodniczący Sekcji Pedagogiki Sztuki przy Komitecie Nauk Pedagogicznych PAN – prof. Dariusz Kubinowski, który podkreślił na wstępie, że już wcześniej obecna była refleksja pedagogiczna dotycząca znaczenia sztuki dla człowieka, przede wszystkim w pracach Bohdana Suchodolskiego, Ireny Wojnar czy Janusza Gajdy. Ze wzruszeniem przywołał wypowiedź prof. Ireny Wojnar, przygotowaną na konferencję online inauguracyjną prace Sekcji Pedagogiki Sztuki w 2021 roku, a która

skierowana została do członków nowo powstałej sekcji. W prezentowanym nagraniu audio profesor Wojnar powitała członków sekcji jako osoby, „które będą współmyślały na temat pedagogiki sztuki i związanych z tą problematyką aktualnych problemów”.

Prof. Dariusz Kubinowski zwrócił uwagę na komplementarność referatów i wystąpień obejmujących treściowo wszystkie dziedziny sztuki i refleksję nad ich znaczeniem dla wychowania dla pokoju. Założenia tematyczne i programowe konferencji, jego zdaniem, zostały zrealizowane, ukazując nadal swoją aktualność i perspektywę rozwoju. Sekcja Pedagogiki Sztuki okazuje się być odpowiednią przestrzenią dla wymiany doświadczeń i jest w zasadzie jedynym miejscem wspólnoty myśli, gdyż na uczelniach uniwersyteckich systematycznie likwidowane są zakłady i katedry zajmujące się badaniami naukowymi nad wychowaniem estetycznym, a uczelnie artystyczne takich badań nie prowadzą. Profesor wyraził nadzieję, że kończąca się właśnie Międzynarodowa Konferencja Pedagogiki Sztuki „Edukacja przez sztukę dla pokoju” będzie kontynuowana i w niedalekiej przyszłości, najpóźniej za dwa lata, odbędzie się kolejna konferencja dotycząca pedagogiki sztuki przygotowana już przez inną uczelnię (prawdopodobnie przez UMCS).

Międzynarodowa Konferencja Pedagogiki Sztuki „Edukacja przez sztukę dla pokoju” była ważnym miejscem zebrania dotychczasowej wiedzy i praktycznych doświadczeń dotyczących wykorzystania sztuki dla szeroko rozumianego rozwoju i dobrostanu człowieka. Zorganizowana przez Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Pomorskiego i perfekcyjnie przeprowadzona przez prof. Dariusza Kubinowskiego konferencja może być wzorem dla następców ze względu na to, jakie miejsce w programie zajmowała dyskusja. Każdy uczestnik miał możliwość wypowiedzi, pogłębienia refleksji, dopytania referenta, uściślenia pojęć i wymiany doświadczeń – również międzynarodowych. Podczas jednej z debat np. okazało się, że w środowisku praktyków (nauczycieli, edukatorów kulturalnych, arteterapeutów) istnieją różnice w definiowaniu pojęcia „arteterapia”, w której krzyżują i nakładają się wzajemnie na siebie działania edukacyjne, artystyczne i terapeutyczne. Dyskusja wykazała różnice treściowe tego pojęcia, wyznaczając cele formalnego usystematyzowania tych kwestii, szczególnie w dokumentach urzędowych. Dyskutowano także o potrzebie (lub braku potrzeby) wychowania do sztuki, czyli m.in. kształcenia gustu estetycznego. Stawiano ważne współcześnie pytania: Do jakiej sztuki wychowywać? Czy w ogóle możemy o to pytać? Czy sztukę możemy wartościować? Czy warto/czy wolno stawiać pytania o wartość sztuki? W jednym się zgadzano – sztuka ma fundamentalne znaczenie dla ludzi. Sztuka może być kreatywnym kanałem wyrażania piękna, uczuć,

duchowości, jak również protestu i oporu, o czym świadczą przedstawione na konferencji dzieła wizualne, literackie i muzyczne, które powstały m.in. na znak niezgody na wojnę u naszego sąsiada. Zintegrowanie myśli naukowej w obszarze (sub)dyscypliny, jaką jest pedagogika sztuki, ma na celu m.in. poszukiwanie odpowiedzi na postawione podczas tej konferencji pytania, jak również wzmocnienie kultury pokoju poprzez sztukę. Podjęta na konferencji tematyka roli sztuki dla kultury pokoju i wychowania dla pokoju jest nadal aktualna w kontekście wojny na Ukrainie, jak również innych obecnie toczonych konfliktów na świecie. Symptomatyczne było zdarzenie podczas jednej z sesji. Podczas gdy my – uczestnicy konferencji – prowadzimy akademickie dyskusje na temat roli sztuki zaangażowanej społecznie, antywojennej, oglądamy i analizujemy graffiti, street art, spieramy się, czy sztuka może być zła itp., tam gdzieś... naprawdę to się dzieje. Jest wojna. I my tego doświadczyliśmy naprawdę. Poczuliśmy prawdziwy niepokój – wtedy, gdy odezwały się telefony komórkowe badaczek z Ukrainy z głośnym komunikatem o nalocie bombowym: UWAGA, UWAGA, ALARM, schowaj się w bezpiecznym miejscu...

Mam nadzieję, że prace Sekcji Pedagogiki Sztuki przez Komitecie Nauk Pedagogicznych PAN będą kontynuowane, bo współczesność wymaga od nas, pedagogów pilnych działań w zakresie edukacji dla pokoju. Jak dowiodła opisywana tu konferencja, sztuka jest ważnym narzędziem i środkiem w takiej edukacji.

BIBLIOGRAFIA

- Wojnar, I. (2000). Kształtowanie kultury pokoju zobowiązaniem edukacyjnym na XXI wiek. W: I. Wojnar (red.), *Humanistyczne intencje edukacji* (s. 109–122). Wydawnictwo Akademickie Żak.